

Scenekunstens betydning for børn og unge

INDSIGTSRAPPORT

Udarbejdet af Seismonaut for Sjællands Teater og Teatercentrum i samarbejde med Bikubenfonden

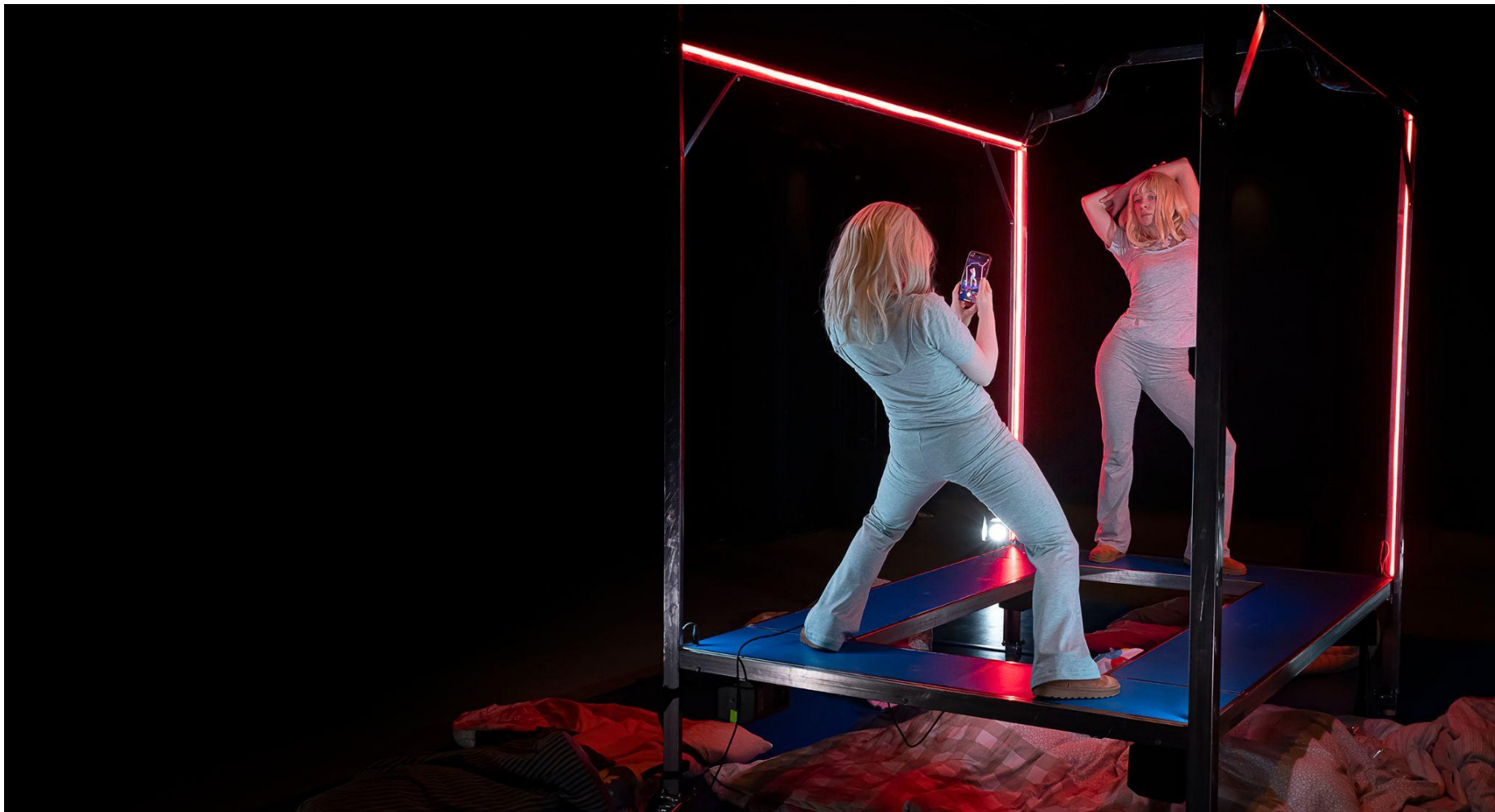

Foto: Karoline Lieberkind, *Sabotage*, Sjellands Teater

“Hvad jeg ville gå glip af, hvis der ikke fandtes teatre? Så ville det være ligesom, hvis voksne mistede deres kaffe. For det drikker de sammen med vennerne. Når man er i teatret, så laver man noget sammen med sine venner.”

Pige 10 år, dramaskoleelev, Esbjerg

Til øvelse efter forestillingen *Buster og mig*.

Kontakt

Sjællands Teater

Kristoffer Møller Hansen
Administrerende direktør
kmh@sjateater.dk

Teatercentrum

Dorthe Skøtt Bébe
Direktør
db@teatercentrum.dk

Seismonaut

Anna Krogh Søndergaard
Seniorrådgiver
aks@seismonaut.com

Udarbejdet af Seismonaut
2024

- Forord
- Introduktion
- Sammenfatning
- Analyse
- Metode

Vi skal vide mere om scenekunstens betydning for børn og unge

FORORD

Hvad betyder scenekunsten for børn og unge, når de oplever den? Det spørgsmål forsøger vi at besvare med denne undersøgelse.

Der er naturligvis mange måder at anskueliggøre værdi på. Ofte vil man måle det i antal, i omfang, i kroner og ører. Det er vigtige data og viden, der kan opgøres i regneark og bagefter sammenlignes med andre kvantitative undersøgelser. Med denne rapport, ønsker vi at bidrage med indsigter, der undersøger den betydning, børn og unge kan opleve, når de møder scenekunsten. Vi undersøger det, der er sværere at måle – såsom sansning, empati og dannelse.

For dem der hver dag arbejder med scenekunst, børn og unge, vil indsigterne i rapporten måske ikke komme som nogen stor overraskelse. For andre kan de måske give et nyt indblik i, hvad scenekunsten kan betyde for de mange børn og unge, der oplever den på landets teatre og på tværs af skoler og kommuner.

Vi ved, at æstetiske tilgange har stor betydning for børn og unges udvikling. Det er denne betydning, vi nogle gange mangler empirisk viden om. Men hvilket måleværktøj kan sætte scenekunstens betydning på formel, så der kan uddrages stærke, entydige budskaber om scenekunstens værdi? Det redskab – og en metode til at undersøge scenekunstens betydning for børn og unge – har Sjællands Teater, Teatercentrum og Bikubenfonden sat sig for at tilvejebringe i samarbejde med Seismonaut. Redskabet hedder "Betydningskompasset" og er inspireret af tilgangen fra det britiske forskningscenter Centre for Cultural Value.

Det er centralt for metoderne, at de undersøger betydningen hos dem, der oplever scenekunsten, når vi gennem samtaler og kreative bearbejdnings af indtryk, indsamler børnenes oplevelse af betydning. Gennem betydningskompassets prisme kan vi identificere hovedoverskrifterne for børnenes og de unges oplevede betydning som fx nærhed, refleksion, improvisation og fællesskab. Systematisering af data betyder også, at scenekunstens organisationer og institutioner, samt kommuner, politikere, fonde og andre beslutningstagere får bedre mulighed at italesætte den værdi, der ofte er motoren i politikudvikling.

Denne rapport fremlægger resultaterne af anvendelsen af betydningskompasset på en række udvalgte scenekunstoplevelser omkring Sjællands Teater og på KLAP – Teaterfestival for små og store i Esbjerg, 2024. Men undersøgelsen er blevet til på baggrund af en metode, der kan anvendes af alle i resten af landet, som ønsker at få styrket indsigt i betydningen af børn og unges møde med scenekunsten. Der er udarbejdet en metodeguide, som beskriver, hvordan dataindsamlingen, med simple midler, kan gribes an lokalt.

Det er vores forhåbning, at betydningen af scenekunst ikke blot er ord på papir, men bringes i anvendelse over hele Danmark, og at flere vil få lyst til at undersøge scenekunstens betydning for børn og unge i netop deres lokalområde. Vi tror på, at det er afgørende, at scenekunstbranchen tager fat om systematiseringen af viden om kunstens betydning. Betydningskompasset for børn og unge er en af brikkerne i et samlet billede.

Rigtig god arbejds- og læselyst!

Dina Vester Feilberg, kunstchef, Bikubenfonden
Kristoffer Møller Hansen, adm. direktør, Sjællands Teater
Dorte Skøtt Bébe, direktør, Teatercentrum

Introduktion

Antallet af teaterbesøg i grundskolerne er nedadgående, og dramaundervisning på seminarierne bliver prioriteret fortsat lavere. Men hvad betyder scenekunsten for danske børn og unge?

Denne undersøgelse ønsker at motivere til en offentlig debat om scenekunstens betydning og værdi for landets yngste borgere. Den dykker ned i deres møder med scenekunst og giver indblik i, hvad kunstformen betyder for målgruppen. Undersøgelsen hviler på viden fra eksisterende forskning om effekterne af børn og unges møder med scenekunst samt Seismonauts tidligere analyse af scenekunstens betydning for voksne. Undersøgelsen viser, hvordan man med Betydningskompasset som redskab, kan systematisere og analysere data og bringe indsigterne ind i en offentlig debat om scenekunstens betydning.

Men hvordan undersøger man, hvad scenekunst betyder for børn og unge? Metoderne er udviklet af Seismonaut med sparring fra Teatercentrum, Sjællands Teater samt nøglepersoner inden for dansk forskning og praksis omkring scenekunst for børn og unge. Ved at indsamle kvalitativt datamateriale kan man indfange nuanceret dokumentation og forståelse af scenekunstens betydning for det enkelte barn og unges liv og identificere, hvilke mønstre der går igen. Mønstrene fremgår i Betydningskompasset, der viser de parametre, der slår særligt ud på tværs af de børn og unge, der har deltaget.

Vi håber, at denne undersøgelse bliver startskuddet til flere lokale undersøgelser om, hvad scenekunst betyder for de børn og unge, du beskæftiger dig med. Sammen kan vi styrke den offentlige samtale og opmærksomhed på scenekunst for børn og unge – et område, hvis betydning og værdi sjældent sættes til debat.

Om undersøgelsen

Undersøgelsen er udført af Seismonaut for Sjællands Teater og Teatercentrum i samarbejde med Bikubenfonden.

Den er baseret på kvalitative data fra over 150 skolebørn i alderen 5-16 år, der har oplevet Sjællands Teaters forestilling i Korsør og Slagelse samt forestillinger i forbindelse med den landsdækkende festival KLAP – teaterfestival for små og store i Esbjerg, april 2024.

Undersøgelsen er et pilotprojekt, der består af denne indsigtssrapport samt en metodeguide. Metodeguiden beskriver, hvordan man ved hjælp af fire metoder, der appellerer til forskellige udtryksformer, selv kan udarbejde analyser, der indfanger og dokumenterer børn og unges oplevede betydning af scenekunst.

Betydningskompasset som prisme

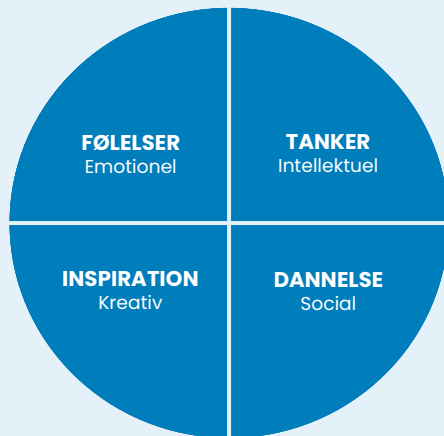
Undersøgelsen udfolder scenekunstens betydning ud fra et kvalitativt afsæt og med Betydningskompasset som analyseredskab.

Undersøgelsens kvalitative tilgang er inspireret af det anerkendte britiske forskningscenter Center for Cultural Value. Centerets tilgang er funderet i en præmis om, at hvis vi vil afdække kunstens og kulturens betydning, må vi starte hos det enkelte menneske, gå helt tæt på, og analytisk bevæge os videre til større, samfundsmæssige sammenhænge. Ønsket er at bidrage til mere viden om, hvad scenekunst betyder for de yngre borgere ved at give stemmen til dem selv.

En del af flere undersøgelser om kunstens betydning

Seismonaut har i samarbejde med Bikubenfonden udviklet Betydningskompasset og brugt det som prisme til at udforske forskellige kunstarters betydning; billedkunsten, scenekunsten samt betydningen af museumsoplevelser. Alle disse har haft voksne som målgruppe. Som noget nyt retter denne undersøgelse fokus på børn og unge. Ved at bruge Betydningskompasset som prisme indfanger vi mange forskellige personlige oplevelser af kunsten og sætter dem i system. Vi får overblik over, hvad kunsten betyder for den enkelte, og hvilke mønstre der går igen på tværs. Vi får samtidig forståelse for, hvilke dimensioner der træder tydeligt frem, og hvordan dynamikken mellem dimensionerne kommer til udtryk.

Betydningskompasset
Udviklet af Seismonaut

Betydningskompasset udfolder kunstens og kulturens fire betydningsdimensioner: Følelser, tanker, inspiration og dannelse. Følelser handler om det sanselige; det vi mærker og føler. Tanker handler om det kognitive; det vi tænker. Inspiration handler om det, vi får lyst til at skabe og gøre. Og dannelse er om, hvordan vi socialt som mennesker bliver dannet interrelationelt, og hvordan kunsten får os til at forholde os til hinanden og samfundet.

Hver undersøgelse har sit eget tilpassede Betydningskompas. På baggrund af datamaterialet træder tematikker frem som gentagende emner, der som parametre bliver brugt til at underbygge hver af de fire dimensioner. Parametrene bliver tilføjet ud for for hver dimension. Parametrene for nærværende undersøgelse fremgår af Betydningskompasset i sammenfatningen på næste side.

Sammenfatning

Undersøgelsen viser, at scenekunst som levende kunstform skaber fællesskab og nærvær blandt de adspurgte børn og unge. Den stimulerer koncentrationen, skaber nærhed og identifikation og giver skoleeleverne lyst til selv at udfolde sig.

Ved at bruge Betydningskompasset som analyseredskab til at sortere undersøgelsens seks møder med i alt +150 børn og unge, viser der sig mønstre for undersøgelsens målgruppe.

Fællesskab åbner oplevelsen op

Den primære dimension, der træder frem, er den fælles og sociale oplevelse, det er at befinde sig i scenekunstrummet. Det sociale aspekt er bærende for den måde, børnene og de unge tager oplevelsen til sig og bearbejder den efterfølgende. Oplevelsen af forestillingen bliver til i samspil med både skuespillere og publikum, men også med klassekammerater og i de sociale dynamikker, der er på spil. At være en del af et publikum sammen med andre før, under og efter forestillingen skaber sociale rum og en følelse af **fællesskab**.

Scenekunstopplevelser bliver oplevet som et sted, der samler til en fælles aktivitet, hvor skoleeleverne er fysisk og mentalt til stede sammen. Her er **samskabelse** centralt, fordi hver forestilling er en unik live-opførelse, man er med til at skabe i kraft af sin tilstedeværelse. De mennesker, der er i scenekunstrummet, både som publikum og optrædende, bliver medskabere af den betydning, stykket får hos den enkelte.

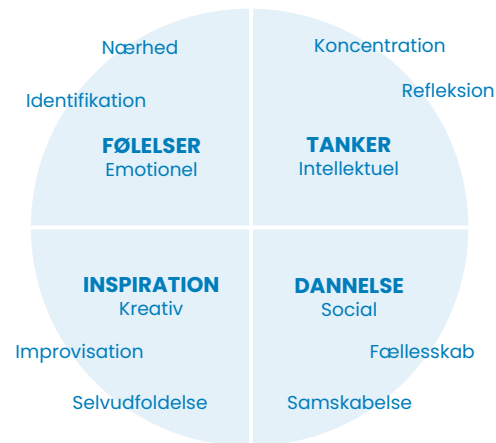
Hjælp til at forstå og sætte følelser i perspektiv

Når skoleeleverne sidder i mørket, er de dramaturgiske virkemidler med til at skabe indlevelse og **identifikation**. Der opstår en privat boble i det fælles rum, som skaber direkte passage til følelserne.

Med sin fysiske tilstedeværelse, interaktionen og sanselige intensitet skaber scenekunsten en følelse af **nærhed**, der bliver fremhævet som noget helt særligt af børnene og de unge fra undersøgelsen. Mange oplever, at følelserne i stykket kommer tæt på og fremkalder følelser hos dem selv. De udvikler en dybere forståelse for både egne og andres komplekse følelser, fordi oplevelsen er identificerbar og kommer nær sansesystemet.

Betydningskompas for scenekunstens betydning for børn og unge

De temaer, som går igen i datamaterialet, er her markeret som otte parametre ud fra Betydningskompassets fire dimensioner.

Rum for refleksion og fordybelse

At følelserne bliver vækket, skaber **koncentration** hos eleverne, som igen er med til at sætte gang i **refleksioner** og tanker. Scenekunsten træder her frem som et bidrag, der tilbyder skoleeleverne et rum for at kunne fordybe sig og være nærværende i øjeblikket. Den intellektuelle betydning er tydelig, fordi scenekunstopplevelsen trækker skoleeleverne væk fra dagligdagens distraktioner og ind i et intensivt nærvær med sit live-format og krav om fælles, fysisk tilstedeværelse.

Rå udtryksform i poleret virkelighed

Direkte adspurgte til forskellen mellem digitale medier, film og teater, fremhæver børnene og de unge scenekunstens styrke i at udspille sig uredigeret i en ellers digitaliseret virkelighed. Mange giver udtryk for en tydelig begejstring over det umiddelbare, rå og fysiske i teaterformatet. Der er en respekt for, at der står mennesker lige foran én, som har mod og evne til at præstere nu og her og i nogle tilfælde er nødt til at **improvisere**. De overraskende og uforudsete elementer vækker engagement og fokus. At ingen scenekunstforestilling er ens, og at man som publikum spiller en rolle for forestillingen er også noget, skoleeleverne både bevidst og ubevidst forholder sig til. Nogle af børnene får, ved at opleve teater, også lyst til **selv at udfolde sig**. Om de vil det eller ej, tager de del i scenekunsten, der som dynamisk kunstform, udspiller sig i nuet.

Analyse

Foto: Seismonaut

Foto: Martin Gundersen, *Dronning af disen*, Randers Teater.

“Du sidder der og kigger direkte på det, og lige pludselig kommer der et eller andet overraskende. Det er bare så realistisk, når de står lige foran én.”

Dreng 12 år, Esbjerg.

Til interview før forestillingen *Dronningen af disen*.

Oplevelsen bliver til i fællesskab

DANNELSE

Dannelse og det sociale aspekt i scenekunstopplevelser udfolder sig især inden for to temaer; fællesskab og samskabelse.

Fællesskab

Scenekunstopplevelser er sociale, og konteksten spiller en afgørende rolle for selve teateroplevelsen. Når man er publikum, er det ikke kun det, der foregår på scenen, som man oplever, men også alt det rundt om. Det at være i salen og indgå som en del af et publikum sammen med andre, er også centralt. Enten opstår det sociale i regi af skolen, hvor eleverne oplever scenekunst sammen med deres klassekammerater eller sammen med familien, hvor børnene sammen med deres nære voksne tager i teatret.

“Det er sjovere at se teater end en film. For det bliver mere et minde. Man er der med sine venner, men man er alene, når man kigger på en skærm.”

Pige, 9 år, Esbjerg, til interview før forestillingen *Buster og mig*

Børnene og de unge er vant til at se underholdning på deres mobiltelefoner, tablets og computere. Adspurgte til det særlige ved

teatret som kunstform, fremhæver de det sociale ved en scenekunstoplevelse, og den kontrast det er til individuel skærmtid. Skoleeleverne giver udtryk for en oplevelse af forbundethed med de andre børn om at være fælles om én og samme oplevelse.

Flere af børnene og de unge italesætter den fællesskabsfølelse, der opstår, når de sammen oplever scenekunst. Børnene beskriver, hvordan “alle må være med”, der er plads til alle og den adfærd, man skal have som publikum, er kollektiv og ikke til individuel forhandling.

“Alle måtte komme med op på scenen, og man havde selv lyst til at være der. Man kunne ikke bestemme, om nogle ikke måtte være der.”

Dreng, 8 år, Bramming, til øvelse efter forestillingen *Vi har ret til at være her*.

Scenekunstopplevelser kan på den måde danne ramme for et mangfoldigt fællesskab. Fællesskabet og det sociale opstår både før, under og efter oplevelsen. I nogle tilfælde taler børnene med deres forældre eller lærere om, hvad de skal ind og opleve. De taler om handlingen, og hvad de kan forvente. Når de sidder sammen og oplever scenekunst, henvender de sig også til hinanden og deler umiddelbare reaktioner. De griner og kommenterer på det, der udspiller sig. Og når stykket og klapsalverne er forbi, bliver oplevelsen straks evalueret med sidemanden.

“Der er et sammenhold og en følelse af at være i et fællesskab, når man går i teateret. I dag var der mange mennesker og både folk, jeg kender og ikke kender. Man er sammen i stedet for bare at være hjemme og alene.”

Dreng, 15 år, Slagelse, til øvelse efter forestillingen *Sabotage*.

“Det er sjovt at se teater, fordi man er sammen med sine venner og kan tale sammen om stykket bagefter.”

Dreng, 10 år, Esbjerg, til interview før forestillingen *Dronning af disen*.

Samskabelse

Den anden tematik, der optræder under dannelsesdimensionen er samskabelse Børnene og de unge er opmærksomme på deres rolle som publikum. Børnene og de unge fra undersøgelsen er bevidste om de traditioner og adfærdsmæssige kodekser, der kendetegner det at være publikum, og som er med til at diktere, hvordan man bør opføre sig. Man skal være stille, sidde stille og klappe. Og slåskamp eller knitrede slikposer er bandlyst. De er bevidste om, at deres adfærd påvirker skuespillernes præstation på scenen. At det er en samskabt oplevelse, hvor de som publikum er medskabere.

Børnene og de unge er respektfulde og empatiske i deres måde at være publikum på.

“Man må ikke larme, man råber heller ikke, fordi det er lidt ondt. Så bliver skuespillerne lidt kede af det, fordi de står deroppe og er i gang med at spille.”

Pige, 9 år, Esbjerg, til interview før forestillingen *Dronning af disen*.

Et andet aspekt af børnenes og de unges oplevelse af scenekunst, er deres indbyrdes interaktioner og de sociale dynamikker, der opstår, når de sammen udgør et publikum. De påvirker hinanden, og hver enkelts reaktion på skuespillernes performance smitter.

“Når man er publikum, så hvis der er nogen, der er begynder at tale, så begynder de andre også. Eller grine, så smitter det.”

Pige, 10 år, Esbjerg, til øvelse efter forestillingen *Dronning af disen*.

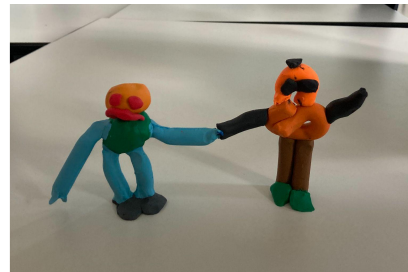
Børnene og de unge er også opmærksomme på, hvordan de bliver opfattet af det øvrige publikum i salen. Især de ældre elever i udskolingen er bevidste om deres egen fremtræden. Hvis en skuespiller henvender sig til dem undervejs i forestillingen, og publikums blik bliver rettet mod dem, bliver de selvbevidste og kontrollerede omkring deres adfærd.

“Jeg grinte, når det blev akavet og kiggede rundt på de andre. Og alle kiggede, da skuespilleren kom hen til mig. Så lagde jeg mærke til resten af publikum.”

Pige, 15 år, Korsør, til øvelse efter forestillingen *Sabotage*.

Det forholder sig anderledes med de yngre elever. Mange af børnene i indskolingen håber på at blive udvalgt til at indgå i teaterforestillingen. Flere giver udtryk for at stortrives med opmærksomheden fra resten af salen, hvis de bliver valgt til at komme op på scenen, eller hvis en skuespiller henvender sig direkte til dem. Andre elever giver udtryk for at blive generte, og gemmer eller snoer sig med kroppen. Fælles for alle skoleelever, uanset alder, er, at de reagerer kraftigt og bliver opmærksomme, når der sker en interaktion med publikum. Men udfaldet af oplevelsen og modtagelsen er forskellig, både afhængig af alder, men også personlighed.

Børnene og de unges adfærd og respons på forestillingen har betydning for den stemning, der kommer i salen. Den har også indflydelse på den retning, skuespillerne måtte have af impulsive udfald og videre interaktion med publikum.

At scenekunst er en social begivenhed, der sker i følgeskab med andre, er et fokus, som mange af børnene og de unge fra undersøgelsen har. Når de efter forestillingen får spørgsmålet “hvad ville I gå glip af, hvis der ikke eksisterede scenekunst?”, former mange modellervoksfigurer af mennesker, der er sammen. Foto: Seismonaut

For de adspurgte skoleelever er en stor del af scenekunstopplevelsen at sidde med sine venner og dele sine tanker og reaktioner. Men det kan også hurtigt blive akavet, når følelserne kommer tæt på. Foto: Seismonaut

Hjælp til at forstå egne følelser

FØLELSER

Undersøgelsen viser, at scenekunst især påvirker børn og unge følelsesmæssigt på to måder; gennem nærhed og identifikation.

Nærhed

Som forskning på scenekunstmrådet også viser, kan scenekunstopplevelser spille en rolle i børn og unges følelsesmæssige udvikling. Det bekræftes i den oplevede betydning, som børnene og de unge i undersøgelsen udviser. Når de overværer en forestilling, bliver de følelsesmæssigt påvirket og får derigennem også mulighed for at udforske og udtrykke deres følelser. Afhængig af scenekunstopplevelsens særlige narrativ og karakter, oplever børnene et væld af forskellige følelser, uanset om det er empati, sorg, glæde eller frustration, de mærker.

“Jeg begyndte næsten at græde, da de glemte hende ved bjerget. Det var spændende. Og jeg blev glad indeni, da de blev kærestere.”

Pige, 9 år, Esbjerg, til øvelse efter forestillingen *Dronning af disen*.

Der er ofte mange forskellige følelser i spil i løbet af en forestilling, og skoleeleverne giver med vidt forskellige eksempler udtryk for det

bombardement af følelser, de gennemgår. Det er en intensiv følelsesmæssig tilstand, fordi der ikke er mulighed for at holde pause og træde ud af oplevelsen. Det hænger uløseligt sammen med live-formatet. Et format, som børnene beskriver som realistisk, virkeligt og ægte. Adspurgte til forskellen på at se film og teater, svarer en:

“Det er sjovt og mere virkeligt, end når man ser en film. Man kan bedre selv føle de ting, skuespillerne gør. Man kan bedre føle, når det er virkeligt.”

Pige, 9 år, Esbjerg, til øvelse efter forestillingen *Buster og mig*

Skuespillernes tilstedeværelse og den direkte interaktion, der opstår i det fysiske rum; hvor publikum kan mærke skuespillernes energi i realtid, fører til en dyb følelsesmæssig respons hos børnene og de unge. Det bliver en umiddelbar og personlig oplevelse, hvor publikum reagerer spontant og i samspil med det, der sker på scenen.

Identifikation

Når børnene og de unge overværer scenekunst, bliver de ofte mødt med historier og karakterer, der udlever forskellige følelsesmæssige rejser. Denne oplevelse kan skabe en dybere forståelse af

Scenekunsten formår at fremkalde mange forskellige følelser over kort tid hos børnene og de unge. En dreng fra 8. klasse beskriver det sådan: “Jeg har formet mine følelser, rigtig mange forskellige følelser, der er blandede. Man får det triste, sjove, rare – mange følelser kombineret. Man får lidt af det hele. Og det er en forvirrende følelse, fordi man får alle følelser på én gang.” Foto: Seismonaut

komplekse følelser hos dem selv og også lære dem at leve sig ind i andre menneskers følelser. Børnene og de unge giver udtryk for, at de bedre kan identificere sig med skuespillerne, end hvis det var en tegne- eller spillefilm. De beskriver, at det er mere relaterbart, når det er ægte mennesker, der optræder lige foran dem. De kan genkende nogle af oplevelserne fra deres eget liv og identificere sig med karaktererne i stykket. Det kan være søskendes drillerier, sorgen over at miste nogen, man har kæret eller præstationspresset i skolen. I dette citat svarer en dreng på, hvad han kunne genkende fra sig eget liv i teaterforestillingen.

“Det der stress over skolen, fordi man ikke er så god, og man skal præstere, det kunne jeg genkende.”

Dreng, 16 år, Slagelse, til øvelse efter forestillingen *Sabotage*

Scenekunstoplevelser viser sig i undersøgelsen at have en evne til at hjælpe de unge med at føle sig set, forstået og støttet i deres personlige og følelsesmæssige udfordringer. Det bliver fremhævet i en øvelse efter forestillingen *Sabotage*, der handler om identitetsudfordringer og mistrivsel blandt unge. Som del af undersøgelsen bliver skoleeleverne bedt om at formgive i modellervoks eller tegne, hvad de ville gå glip af, hvis det ikke var muligt at kunne opleve teater. En pige fra 8. klasse beskriver, at scenekunst bidrager med en mulighed for at kunne identificere sig med andre og føle, at man ikke er alene om sine følelser.

“Jeg har formet en pige. Hun kan ikke spejle sig i nogen, hun er ikke glad. Der er ikke nogle teatre, der viser de problemer, man måske har som ung, så der er ingen at spejle sig i. Det er kun én selv, der har det på den måde.”

Pige, 15 år, Korsør, til øvelse efter forestillingen *Sabotage*

Flere skoleelever fra de ældre årgange fremhæver vigtigheden af scenekunstens evne til at skabe rum for identifikation og spejling. En forestillet verden uden scenekunst bliver af nogle præsenteret som et liv præget af ensomhed og en følelse af at være misforstået eller overset. Eksempler som disse er sat i kontekst til de til tider udfordrende ungdomsår, hvor identitet og selvbilledet er i hurtig udvikling. Her bliver scenekunstoplevelser fremhævet som et eksempel på en kunstform, der kan fungere som støtte og forståelse.

Scenekunst kommer tæt på sanserne. Børnene og de unge får mulighed for at opleve intense udtryk og følelser fra levende skuespillere lige foran dem og mærker flere af følelserne i deres egen krop. Flere af de adspurgte børn og unge oplever en stærk identifikation i forbindelse med scenekunst. Foto: Seismonaut

Rum for refleksion og fordybelse

TANKER

Undersøgelsen viser, at scenekunsten påvirker skoleelevernes tanker ved at skabe rum for koncentration og refleksion.

Koncentration

Live-elementet og den afgrænsede tid, der bliver sat af til at opleve en forestilling medvirker til, at mange af skoleeleverne fra undersøgelsen, uagtet deres forudgående interesse for scenekunst, bliver engageret i den forestilling, de oplever.

“Jeg koncentrerer mig mere, når det er sådan et teaterstykke, som foregår lige nu, og som man ikke kan pause og spole tilbage i, hvis man ikke forstår noget.”

Pige 11 år, Esbjerg, til øvelse efter forestillingen *Dronning af disen*.

Direkte adspurgt til forskellen mellem at se film og teater, fremhæver flere elever teater som en kunstform, der i kraft af sit format er nemmest at holde fokus omkring. Man er fysisk til stede til forestillingen, som foregår nu og her. Eleverne giver udtryk for, at det har en effekt på koncentrationen. Distraherende elementer,

såsom telefonen eller computeren er slukket, og der opstår en situation, hvor skoleeleverne er til stede i nuet. Et gunstigt miljø for koncentration træder frem, og eleverne både fortæller og udviser, at de fordyber sig i øjeblikket. Scenekunst får karakter af en slags træning i at koncentrere sig. Denne mulighed for at få skærpet sin koncentration beskriver eleverne som noget, de kan gøre brug af i andre sammenhænge efterfølgende.

“Når man ser teater, kommer man lidt væk fra det, man er vant til. Så kan man bedre koncentrere sig, når man kommer tilbage.”

Dreng 15 år, Slagelse, til øvelse efter forestillingen *Sabotage*

Skoleeleverne giver som publikum udtryk for, at de koncentrerer sig om forestillingen og forholder sig aktivt til den. De er opmærksomme, udviser en medlevende begejstring omkring stykket og reagerer instinktivt på stykkets dramatiske virkemidler.

Nogle af de adspurgte skoleelever har svært ved at koncentrere sig om forestillingen hele stykket igennem. Men i kraft af formatet, hvor de skal sidde og betragte og være stille, opstår der – trods den manglende koncentration – en pause, hvor de lader tankerne løbe frit, fordi de ikke bliver afbrudt, men sidder i deres egen verden.

En dreng fra 1. klasse havde formet en mand. Han beskrev, at manden havde en stor hjerne, fordi “man bliver klog af at være i teatret” Foto: Seismonaut

Dette er et eksempel på den dobbelthed, der er med scenekunst både som en social oplevelse med andre og en individuel oplevelse, børnene og de unge har for sig selv.

“Jeg kan ikke holde fokus i én time. Når man bare sidder og kigger, så begynder min hjerne at tænke på andre ting.”

Pige 16 år, Slagelse

Refleksion

Det høje koncentrationsniveau blandt skoleeleverne bidrager til, at der i løbet af forestillingen bliver skabt rum for mange refleksioner.

“Man tænker over tingene, der sker på scenen, for det er faktisk noget, der sker lige nu. Det gør det sjovt. Også fordi de står og viser deres følelser. Man får en særlig forståelse for det, man ser.”

Dreng, 16 år, Korsør, til øvelse efter forestillingen *Sabotage*

Scenekunstformatet har en særlig evne til at sætte gang i et tankefuldt engagement.

“Stykket handlede om de tanker, man kan have inde i hovedet, som ikke er så gode. Og der er jo faktisk nogen, der har det sådan.”

Pige, 15 år, Slagelse, til øvelse efter forestillingen *Sabotage*

Eleverne bliver konfronteret med stærke følelser, og stykket motiverer klassen til i fællesskab at reflektere over den samfundsmæssige problematik og trivselskrise, der er aktuel blandt børn og unge.

Ud over de eksistentielle refleksioner der opstår, sætter scenekunsten også gang i refleksioner om handlingen. Og her er det ikke alt, som er lige klart for skoleeleverne. Men fordi formatet er live, er de nødt til at blive i forvirringen, og det giver anledning til refleksion, der er forbundet med en vis frustration og ubehag.

“Det var nogle gange lidt svært at forstå, hvad der skete, og hvad det var, de gerne ville fortælle os.”

Pige, 16 år, Slagelse, til øvelse efter forestillingen *Sabotage*

Dette giver anledning til mange forskellige slutninger omkring handlingen i stykket. Med deres refleksioner, viser børnene, at scenekunstopplevelsen har inviteret dem til at blive i fortolkningen i deres egne hoveder i løbet af forestillingen. Et fortolkningsrum, man i andre sammenhænge hurtigt kunne undvige, men som man bliver i her. Det bliver fremhævet af mange elever som en markant forskel fra at se noget digitalt, hvor man kan stoppe, skifte eller se igen, hvis der er noget, man ikke forstår, eller hvis det ikke umiddelbart appellerer til én. Dette medvirker til, at flere af børnene får nye input og viden efterfølgende.

“Jeg synes, det var spændende at se stykket. Jeg vidste ikke, man arbejdede på bomuldsfabrikker som 5-årig.”

Pige, 12 år, Bramming, til øvelse efter forestillingen *Tiny*

Der er stor variation i børnene og de unge fra undersøgelsens erfaringsniveau med scenekunst. Fælles for alle gælder det, at de udviser koncentration i løbet af stykket og reflekterer personligt over oplevelsen undervejs i stykket – og med vennerne efterfølgende. For nogle er det koncentrationen om forestillingen, der træder frem. For andre er det muligheden for at sidde i ro uden at blive forstyrret og lade egne tanker løbe, der bliver fremhævet. Foto: Seismonaut

Lyst til selv at skabe og improvisere

INSPIRATION

Undersøgelsen viser, at der især er to måder, hvorpå scenekunsten inspirerer børnene og de unge. Det er gennem selvudfoldelse og improvisation.

Selvudfoldelse

Støstedelen af de forestillinger, der er en del af undersøgelsen, består af elementer med direkte interaktion mellem skuespillere og publikum. Det har betydning for den måde, eleverne har taget scenekunsten til sig. Når skuespillerne har henvendt sig til børnene og de unge, har det medført stærke reaktioner. Særligt mange af de yngre elever i indskolingen har været ivrige efter selv at medvirke i forestillingen. Hvis de er blevet peget ud og er trådt ind i rampelyset, har de givet udtryk for at have oplevet en særlig form for opmærksomhed fra deres jævnaldrende, som mange af dem har nydt.

“Det var spændende at blive peget ud, jeg var lidt sådan med i teaterstykket.”

Dreng 10 år, Esbjerg, til øvelse efter forestillingen Dronning af disen.

Skuespillerne engagerer skoleeleverne og motiverer dem til selv at udfolde sig på scenen, når de inddrager børnene og de unge. De skaber rum og adgang til, at børnene kan udfolde og udtrykke sig kreativt. Børnene giver udtryk for, at de føler en glæde kombineret med spænding, når de får muligheden for at deltage aktivt. Det giver oplevelsen af nerve og får børnene og de unge til at selv at udtrykke sig. Ved at give dem en aktiv rolle i forestillingen, får skoleeleverne selv mulighed for at reflektere over det at optræde og stå på en scene – og til en vis grad mærke det på egen krop.

“Når jeg ser teater, sidder jeg og lægger mærke til den måde, folk på scenen bevæger sig på og viser følelserne i kroppen og ansigtet. Det er ikke kun replikkerne, der er særlige, men også den måde, de bevæger sig på. Det inspirerer mig, når jeg selv spiller.”

Pige, 15 år, Esbjerg, dramaskoleelev til interview før forestillingen Buster og mig

Nogle af eleverne fra undersøgelsen har allerede en stor interesse for selv at spille teater, enten i regi af skolen eller i deres fritid. Når de som publikum ser en forestilling, oplever de at blive inspireret af skuespillernes præstationer. De har øje for elementer, som de kan

“Jeg får lyst til at sige mere, og jeg får lyst til at være dem. Vi har prøvet en gang her på skolen at lave teater, og det var virkelig sjovt.”

Pige, 10 år, Esbjerg, til interview før forestillingen Dronning af disen.

Tegne- og modellervoksøvelser efter forestillingen er blevet brugt som greb til at åbne op for kreative udtryksformer. Metoden gør det muligt for skoleeleverne at udtrykke oplevelser med andet end ord. Foto: Seismonaut

overføre til deres egen praksis, når de selv spiller skuespil og står på scenen.

“Det var lærerigt. For børnene laver teater selv lige nu. Så vi snakkede om, at det er vigtigt, at man taler højt, ligesom skuespillerne gjorde i stykket.”

Skolelærer, Bramming, interview tre uger efter forestillingen *Tiny*

Improvisation

Der er en generel fascination blandt børnene og de unge over, at skuespillerne har mod til at træde op på scenen og udtrykke sig kraftfuldt over for publikum. De er imponerede over evnen til at huske de mange replikker og gøre handlingen livagtig. Skoleleverne giver udtryk for en respekt og ydmyghed over for skuespillerne. De fremhæver deres evne til at improvisere og det overskud, der er forbundet med timingen i optræden.

At forestillingen er live medvirker til en bevidsthed hos børnene og de unge om, at man ikke kan redigere i forestillingen, men i stedet må være klar til at improvisere, hvis der sker en fejl. Og det sætter gang i en større eksistentiel refleksion hos børnene om perfektionskultur og det at begå fejl.

“Jeg har tegnet en mand, der taber en kage. Man skal kunne improvisere, og der skal være plads til at begå fejl.”

Dreng 15 år, Korsør, til øvelse efter forestillingen *Sabotage*

Her fremhæves en begejstring over at blive eksponeret for et uredigeret og rå format, som scenekunstens repræsentorer.

Et mønster viser sig for, at de elementer i forestillingerne, der virker improviserende, ofte får børnene og de unge til at engagere sig. Det skaber interaktion og engagement på tværs af salen.

“De står lige foran én og optræder live. Det gør det nærværende. På film kan de bare lave det om, hvis de laver fejl. Men alle fejler jo i virkeligheden.”

Dreng 16 år, Slagelse, til øvelse efter forestillingen *Sabotage*

Der er en udtalt begejstring og umiddelbarhed omkring de elementer i forestillingerne, der lægger op til improvisation. Et eksempel er de forestillinger, der bevidst spiller på improvisation og interaktion med skoleeleverne.

“Det var sjovt, at vi skulle lege med. Vi skulle lege fisk, marsvin, gren, fugl – og lege død.”

Dreng 7 år, Bramming, til øvelse efter forestillingen *Vi har ret til at være her*.

De mindre kontrollerbare elementer er med til at engagere børnene og de unge fra undersøgelsen. Det bryder opdelingen mellem scene og publikum og skaber en fælles stemning, hvor børnene som publikum engagerer sig om det samme. Et eksempel herpå er fra en forestilling, hvor en hund er med.

“Hunden var utilregnelig. Man vidste ikke, hvad der kunne ske, for en hund kan gå sine egne veje. Det kan være svært at øve. De har skullet spille på, at de ikke vidste, hvad der ville ske.”

Pige 9 år, Esbjerg, dramaskoleelev til øvelse efter forestillingen *Buster og mig*

En del af undersøgelsen har været at spørge børnene og de unge om, hvordan de oplever forskellen mellem at se film og teater. Her går live-elementet igen. Børnene understreger værdien i, at ingen forestilling er ens, og at det gør scenekunsten medrivende og binder oplevelsen sammen på tværs af børnene. Utilregnelige elementer som fx dyr eller numre med et vis risikoelement er med til at skabe engagement. At der kan opstå uventede begivenheder og behov for improvisation skaber ekstra spænding og gør oplevelsen intens. Her med hunden i forestillingen *Buster og mig*. Foto: Meridiano Teatret

Metode

Om dataindsamlingen

De udvalgte metoder er nøje udviklet i samarbejde med eksperter og skræddersyet til at indfange betydningen af børn og unges møde med scenekunst. Metoderne har et pædagogisk og didaktisk grundlag med skoleelever som målgruppe.

Undersøgelsen beror på et kvalitativt datamateriale, der består af følgende udvalgte metoder:

- Interviews før forestillingen
- Observationer under forestillingen
- Kreative og legende øvelser efter forestillingen
- Interviews med lærere i ugerne efter forestillingen

Dataindsamlingen er sket i forbindelse med følgende forestillinger:

- Sabotage, Sjællands Teater
- Dronningen af disen, Randers Teater
- Buster og mig, Meridiano Teatret
- Vi har ret til at være her, Anemonen
- Tiny, Frøken Fracasos Kompagni

Der er gennemført uformelle samtaler med skoleeleverne før scenekunstopplevelsen og observationer undervejs. Efter forestillingen har skoleeleverne deltaget i en faciliteret proces – “Snak, spræl og skab” – bestående af en række kreative og legende øvelser, der har til formål at åbne op for forskellige udtryksformer i børnene og de unges oplevelser af scenekunst. Nogle uger efter scenekunstopplevelsen er der foretaget telefoninterviews med skolelærerne.

Hvem har vi talt med?

Datamaterialet består af dialog, leg og interaktion med over 150 skolebørn i alderen 5–16 år. Alle børn og unge, på nær én dramaklasse, er skoleelever, der har deltaget som publikum. Det er altså ikke børn og unge, der selv aktivt har valgt at gå i teatret. Nogle af børnene har været erfarne teatergængere, mens andre har oplevet scenekunst for første gang i deres liv i forbindelse med undersøgelsen.

At målgruppen er skoleelever, der kommer sammen med deres klasse, betyder at oplevelsen med teater i denne undersøgelse er forbundet med noget socialt. Dialogen med skolerne er sket, efter klassen har booket forestillingen og er ikke en del af klassens forudgående motivation for at komme som publikum. Nogle klasser har forberedt sig på forestillingen forinden. Andre har ikke haft forudgående kendskab til det, de skulle ind og se.

Undersøgelsen giver indsigt i, hvad scenekunst betyder for et udsnit af børn og unge på Midtsjælland og i Vestjylland. Vi undersøger ikke, hvad scenekunst betyder for alle danske børn og unge, men går i stedet i tæt dialog med udvalgte skoleelever og deres virkelighed. Vi skaber adgang til et nuanceret billede af scenekunstens betydning og giver med citater stemmerne til skoleeleverne selv.

Metoderne og anvendelsen af dem er detaljeret udfoldet i 'Metodeguide: Scenekunstens betydning for børn og unge'.

Fokus på pædagogik og sanselighed

For at få flest mulige forskellige stemmer repræsenteret og komme så tæt på børnene og de unges oplevede betydning, har der været fokus på pædagogiske og didaktiske virkemidler. Både i forhold til ordlyden af spørgsmål, så børnene har kunnet identificere sig, forstå og være trygge ved at svare. Og i valget af metoder, hvor vi har inviteret skoleeleverne til at udtrykke sig på forskellige måder; gennem ord, kreationer og bevægelse.

Metoderne er blevet finjusteret med bidrag og kvalificering fra Sjællands Teater og Teatercentrum. Dertil har følgende eksperter kommet med input:

- Sanne Mejse Ystrøm, Scenekunsts skolen
- Pernille Welent Sørensen, Professionshøjskolen Absalon

Scenekunstoplevelsens transformative betydning

Som med mange andre undersøgelser på scenekunstmrådet anskuer vi scenekunst som en transformativ oplevelse, hvor betydningen kan forandre sig over tid. Scenekunstens betydning kan fortsætte med at udvikle sig og på forskellig vis påvirke dem, der oplever den. Det kan ske straks efter forestillingen og længe efter tæppets fald. Nogle gange gennem hele livet.

Før forestillingen vil skoleklasserne oftest have forventninger til stykket. Selve forestillingen er en afgrænset, intensiveret fase. Her er børnene og de unge henvist til at observere og tage oplevelsen ind i fællesskab med resten af salens gæster. Opmærksomheden er rettet mod scenen eller skuespillerne, som man indgår i en direkte interaktion med. Sanserne hos børnene og de unge er åbne og modtagelige, og reaktionerne på forestillingerne er umiddelbare. Efter forestillingen oplever skoleklasserne reaktioner som følge af scenekunstoplevelsen, der sætter følelser, tanker og samtaler i gang.

Scenekunst kan bestå af forskellige formater, der er mere eller mindre klassiske, eksperimenterende og interaktive. Gennemgående for de forskellige scenekunstformater er det, at vi kan forstå publikumsoplevelsen som et tredelt forløb med et **før**, et **under** og et **efter**. Indsamlingen af data til undersøgelsen er foregået både før, under og efter stykket for at indfange de forskellige faser og transformationen af oplevelselsen. Vi har dertil indsamlet interviews med lærerne i ugerne efter for at sikre os viden om betydningen rundt i klasserne, efter oplevelsen har bundfældet sig og for at få underviserperspektivet med.

Litteratur

At lytte med børn Et manifest & metodebog til dig der arbejder med børn. Pernille Welent Sørensen, 2002.

Børns perspektiver i forskning: Teori og metode af Lene Tanggaard og Kirsten Hviid

Effekten af børn og unges møde med kunst, Forslag til forskningsdesign. Statens Kunstfond, 2015.

Kortlægning af forskning i effekten af børns og unges møde med kunsten, Statens Kunstfond, Finn Holst, 2015.

Rapport fra *"Festival for Ungdomsteater, august 2020-februar 2021"* på Teater ZeBU. Rikke Giselsø, Sine Sværdborg, Nanna Bøndergaard Butters. Støttet af Statens Kunstfonds Projektstøtteudvalg for Scenekunst.

Teateroplevelser. Hvad oplever børn, når de ser teater? Louise Ejgod Hansen (red.). Scenekunstnetværket, Region Midtjylland.

SEISMON¹UT